

YAŞIL MALİYYƏ İMKANLARI BARƏDƏ BƏZİ TEZİSLƏR

i.e.d. dos. Ağanemət Q. AĞAYEV
Azərbaycan Universiteti, Maliyyə və
iqtisadiyyat kafedrası
aganemat@gmail.com

XÜLASƏ

Məqalənin əsas məqsədi dövlətin “yaşıl maliyyə” ilə bağlı fiskal alətlərinin, “yaşıl maliyyə”, “yaşıl borc alətləri”ndən istifadə imkanlarının yaşıl maliyyə alətlərinin iqtisadiyyata təsirlərinin müəyyənləşdirilməsidir.

Açar sözlər: yaşıl maliyyə, yaşıl borc alətləri, yaşıl iqtisadiyyat, fiskal alətlər, yaşıl istiqrazlar.

SOME THESES ON GREEN FINANCE OPPORTUNITIES

DSc., Assoc. Prof. Aghanemat G. AGHAYEV
Azerbaijan University, Department of
Finance and Economics
aganemat@gmail.com

ABSTRACT

The main purpose of this article is to determine the impact of green finance tools on the economy, specifically focusing on the state's fiscal instruments related to "green finance" and the possibilities of using "green finance" and "green debt instruments."

Keywords: green finance, green debt instruments, green economy, fiscal instruments, green bonds.

ВОЗМОЖНОСТИ ЗЕЛЁНЫХ ФИНАНСОВ: НЕКОТОРЫЕ ТЕЗИСЫ

д.э.н., доц. Аганемат К. АГАЕВ
Азербайджанский университет, кафедра
финансов и экономики
aganemat@gmail.com

РЕЗЮМЕ

Основная цель статьи заключается в определении фискальных инструментов государства, связанных с «зелёными финансами», возможностях использования «зелёных финансов» и «зелёных долговых инструментов», а также в определении воздействия зелёных финансовых инструментов на экономику.

Ключевые слова: зелёные финансы, зелёные долговые инструменты, зелёная экономика, фискальные инструменты, зелёные облигации.

“YAŞIL MALİYYƏ” ANLAYIŞI BARƏDƏ

Hazırda dünya ədəbiyyatında “yaşıl maliyyə” anlayışının tam dəqiqləşmiş və ümumilikdə qəbul edilmiş vahid tərifı yoxdur.

Bir çox nəşrlər bir sıra terminlər kimi bu ifadəni də konkret müəyyən etməyə çalışmır. Digər qrup mənbələrdə isə yanaşmaların xeyli fərqliliyinə rast gəlirik.

Bütövlükdə isə belə bir ümumiləşmə apara bilərik ki, “yaşıl maliyyə” və ya “yaşıl maliyyələşmə” deyiləndə ətraf mühitin qorunması, yaxşılaşdırılması istiqamətində davamlı inkişaf layihələrinə və təşəbbüslərinə xidmət edən maliyyə axınları, investisiyaları, habelə buna yönəlik siyasət və fəaliyyət sistemi başa düşülür.

“YAŞIL İQTİSADİYYAT”LA BAĞLI QLOBAL ÇAĞIRIŞLARIN TARİXİ

Yaşıl iqtisadiyyatın tarixinin əsasən ötən əsrin 60-70-ci illərində sənayeləşmənin ətraf mühitə mənfi təsirləri ilə bağlı narahatlıqları artıran ekoloji proseslərdən başladığını hesab etmək olar. Bu, dayanıqlı iqtisadi və ekoloji inkişafa olan ehtiyacın getdikcə tanınmasına səbəb oldu ki, nəticədə yaşıl iqtisadiyyat konsepsiyası meydana çıxdı.

Yaşıl iqtisadiyyat anlayışı ilk dəfə 1972-ci ildə İsveçin Stokholm şəhərində Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnsan Ətraf Mühit Konfransında təqdim edilmişdir. Bu konfransda ətraf mühitin qorunması və davamlı inkişafın təşviq edilməsinin vacibliyi irəli sürülmüşdür.

1992-ci ildə baş tutan Rio Yer Sammiti (Rio Earth Summit) və bu qəbildən olan beynəlxalq müqavilələr 1980 və 1990-cı illərdə ekoloji davamlılığın iqtisadi inkişafa inteqrasiyasının vacibliyinə global diqqəti cəlb etdi. Bu, daha dayanıqlı və ekoloji cəhətdən təmiz iqtisadiyyatı təşviq etmək məqsədi

daşıyan siyasətin qəbul edilməsinə, bununla bağlı təcrübələrin təşəkkül tapmasına səbəb oldu.

Bundan sonra yaşıl iqtisadiyyat konsepsiyası inkişaf etməyə və böyüməyə davam etdi. O, bərpa olunan enerji, davamlı kənd təsərrüfatı, yaşıl tikinti və eko-turizm kimi müxtəlif sektorları əhatə etməyə başladı. Hökumətlər, müəssisələr və fərdlər yaşıl sənayelərin iqtisadi potensialını və daha dayanıqlı və dayanıqlı iqtisadiyyata keçidin vacibliyini getdikcə daha çox dərk etməyə başladılar.

“YAŞIL İQTİSADİYYAT” YANAŞMASINA KEÇİDİN İDEOLOJİ ƏSASLARI

Bu konsepsiyanın başlıca tarixi xronologiyası təfəkkürün ənənəvi iqtisadi modellərdən ekoloji davamlılığı prioritetləşdirən modelə keçidi ilə xarakterizə olunur. Bu, təbii sərvətlərin məhdud təbiəti və gələcək nəsillər üçün ətraf mühitin qorunması zərurəti haqqında artan məlumatlılığı əks etdirir. Dünya bu gün iqlim dəyişikliyi və resursların tükənməsi kimi aktual problemlərlə üzləşdiyi üçün yaşıl dünya, o cümlədən yaşıl iqtisadiyyat daha davamlı və firavan gələcəyə doğru yeganə yoldur.

Yaşıl iqtisadiyyat konsepsiyası ölkəmiz də daxil olmaqla bu gün bütün dünyada yayılmaqda, aktuallaşmaqda davam edir. Hökumətlər, biznes qurumları və vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları aşağı karbonlu, resurslardan səmərəli istifadə edən və sosial cəhətdən inklüziv iqtisadiyyata keçidin vacibliyini getdikcə daha çox dərk edirlər. Bərpa olunan enerji, davamlı kənd təsərrüfatı, yenilənən iqtisadiyyat və digər yaşıl təşəbbüsləri təşviq etmək üçün səylər göstərilir. Məqsəd ətraf mühitə təsirləri minimuma endirməklə bərabər davamlı inkişafa nail olmaq, bununla da zəngin və yaşıl dünyanı təmin etməkdir.

“YAŞIL İQTİSADİYYAT” ,“YAŞIL MALİYYƏ” İLƏ BAĞLI BÖYÜK ÇAĞIRIŞLAR

Yaşıl iqtisadiyyat, yaşıl maliyyə mövzusu müasir dünyamız, o cümlədən dayanıqlı inkişaf edən ölkəmiz qarşısında yeni çağırışlar qoyur.

Araşdırmalar göstərir ki, dövlətlərin “yaşıl maliyyə” siyasəti istiqamətində mühüm maliyyə mənbələrindən əhəmiyyətli bir qrupu dövlətin fiskal alətləri ilə bağlıdır. Bunlardan ən perspektivliləri kimi “yaşıl istiqrazlar” və ya ətraf mühitin qorunması və yaxşılaşdırılması fəaliyyətinin maliyyələşməsinə

xidmət edə biləcək fiskal borc alətlərini qeyd etmək olar. Bu xüsusda səmərəli maliyyələşdirmə istiqamətlərindən biri dövlətin borc qiymətli kağızlarının xarici və yerli maliyyə bazarlarında yerləşdirilməsi, başqa sözlə maliyyə kreditləri vasitəsilə xarici və daxili borclanma imkanlarından istifadə edilməsi ola bilər.

Dayanıqlı yaşıl maliyyə siyasəti məqsədləri baxımından maliyyə bazarları üçün nəzərdə tutulan istiqrazların emissiyası və tədavülü perspektivləri çox maraqlıdır. Bunun üçün yaşıl maliyyə məqsədləri üçün dərin və böyük maliyyə bazarlarına çıxışın həm nəzəri və empirik məsələləri ətraflı təhlil olunmalı, bunun əsasında hər bir ölkənin yerli şəraiti və iqtisadi resursları dəyərləndirilməklə real təşəbbüslər paketi hazırlanmalıdır.

“YAŞIL MALİYYƏ” İLƏ BAĞLI SİYASƏT VƏ FƏALİYYƏTLƏRİN ƏHATƏSİ BARƏDƏ

İstər dövlətin, istərsə də digər ictimai fondların yaşıl maliyyə ilə bağlı siyasət və fəaliyyətlərinin əhatəsinə əsas etibarilə aşağıdakı istiqamətlər daxildir:

1. ekoloji mallar və xidmətlərlə bağlı maliyyələşmələr (məsələn, su resurslarının idarə edilməsi və ya biomüxtəlifliyin və landşaftların qorunması məhsulları və s.);
2. ətraf mühitə və iqlimə (məsələn, enerji səmərəliliyi və ya bəndlər) dəyən və ya dəyə biləcək zərərin qarşısının alınması, minimuma endirilməsi və ya ödənilməsilə bağlı maliyyə proqramları;
3. dövlət və özəl yaşıl investisiyaların maliyyələşdirilməsi təşəbbüsləri (əsaslı xərclər və s.)
4. ekologiya sahəsində təşviq edən dövlət siyasətinin maliyyələşdirilməsi (bütün xərclər daxil olmaqla)
5. ekoloji vəziyyətləri yumşaldan layihələr, habelə bu sahədə adaptasiya layihələrinin və təşəbbüslərin maliyyələşdirilməsi (məsələn, bərpa olunan enerjilər üçün xərclər və s.)
6. yaşıl investisiyalar (məsələn, yaşıl istiqrazlar və strukturlaşdırılmış yaşıl fondlar və s.), o cümlədən bunlarla bağlı xüsusi hüquqi, iqtisadi və institusional çərçivələr.

“Yaşıl maliyyə” siyasətinin taktiki çərçivəsi

DÖVLƏTİN “YAŞIL MALİYYƏ” İLƏ BAĞLI FİSKAL ALƏTLƏRİ

Sistemləşmədən də göründüyü kimi “yaşıl maliyyə” siyasəti istiqamətində mühüm maliyyə mənbələrindən əhəmiyyətli bir qrupu dövlət maliyyə sistemi, o cümlədən dövlətin fiskal alətləri ilə bağlı ola bilər. Bunlardan biri də yaşıl istiqrazlar və ya ətraf mühitin qorunması və yaxşılaşdırılması fəaliyyətinin maliyyələşməsinə xidmət edə biləcək fiskal borc alətləridir.

“YAŞIL MALİYYƏ”, “YAŞIL BORC ALƏTLƏRİ”NDƏN İSTİFADƏ İMKANLARI

Azərbaycanda milli iqtisadiyyatın strateji inkişaf prioritetlərinə uyğun olaraq qiymətli kağızlar bazarında keyfiyyətə tamamilə yeni proseslərə start verilməkdədir. Belə ki, fiskal məqsədlər, eləcə də ölkənin iri sahələri üçün yeni maliyyə alətlərindən yararlanmaq, beynəlxalq kapital bazarından sərmayə cəlb etmək məqsədilə ölkə həddudlarından kənarda istiqrazların tədavülə buraxması barədə mühüm perspektivlər mövcuddur.

Beynəlxalq agentliklərin qiymətləndirməsinə əsasən, bütövlükdə ölkəmizin kredit reytingi müsbət istiqamətə doğru dəyişir. Xüsusən təbii resurs gəlirlərinin artması fonunda mövqelərimiz daha da güclənir. Buna görə də hesab etmək olar ki, orta və uzunmüddətli perspektivdə xarici bazarlara yönəlik “yaşıl istiqraz”ların yaratdığı borc öhdəlikləri ölkəmiz üçün hər

hansı maliyyə problemləri doğurmaz. Eyni zamanda gələcəkdə real sektorun diversifikasiyası, qeyri-neft sektorunun davamlı inkişafı, bununla da həqiqi fiskal dayanıqlığa nail olunması ilə bu perspektivlər daha da güclənəcəkdir. Bu halda sözügedən qiymətli kağızlar üzrə faiz xərcləri ölkənin ümumilikdə iqtisadi rifahı baxımından ciddi maliyyə ağırlığı yaratmaz.

“YAŞIL MALİYYƏ” ALƏTLƏRİNİN ƏLAVƏ FAYDALARI

Sözügedən iqtisadi və maliyyə siyasəti təkcə sosial faydalarla məhdudlaşmır. İstər ölkə daxilində, istərsə də beynəlxalq maliyyə bazarlarında “yaşıl istiqrazlar”ın emissiyası və tədavülünün təşkili eyni zamanda milli qiymətli kağızlar bazarının inkişafına təkan olacaq. Bu, hər şeydən öncə milli inkişaf prioritetləri, o cümlədən qiymətli kağızlar bazarının inkişaf proqramlarının müddəaları ilə bilavasitə uzlaşır. Buradakı əlaqə həm də funksional xüsusiyyətə malikdir. Belə ki, qiymətli kağızlar bazarının institutsional inkişafı, kollektiv investisiya sxemlərinin və maliyyə vasitəçiliyi fəaliyyətinin təşviqi, qiymətli kağızlar bazarında tələb və təklifin dəstəklənməsi, korporativ idarəetmənin və maliyyə şəffaflığı prinsiplərinin tətbiqinin genişləndirilməsi, bu sahədə hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi, məlumatlandırmanın və peşəkar kadrların hazırlanmasının artırılması məsələləri beynəlxalq maliyyə bazarlarına çıxışın təmin edilməsinə və xarici borc öhdəliklərinin mütərəqqi əsasda idarə edilməsinə imkan verəcəkdir.

İnkişaf sənədlərində qeyd olunan istiqamət üzrə orta və uzunmüddətli dövrdə fond birjasının təşkilati və hüquqi strukturunun beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması, yeni ticarət sisteminin tətbiqi nəzərdə tutulur. Qeyd olunan yeni alətlər yerli və xarici səviyyədə ticarət potensialını genişləndirməyə imkan verəcək ki, bu da öz növbəsində “yaşıl istiqrazların” emissiyası, tədavülünün təşkili və xarici borcların düzgün idarə edilə bilinməsi üçün ilkin zəruri şərtlər sırasına daxildir.

Yeni maliyyə alətlərinin emissiyası və tədavülünün təşkili ölkənin xarici borc siyasətinin mühüm elementi kimi məsələlərə preventiv əsaslı və kompleks yanaşmanı tələb edir. Bu prinsiplərin dövlətin borc öhdəliklərinin idarə edilməsində əsas götürülməsi çox vacibdir.

Burada bir məqamı da vurğulamaq doğru olar ki, “yaşıl istiqrazların” emissiyası və tədavülü prosesində İslam maliyyəsi mexanizmlərinin üstünlüklərindən də əhəmiyyətli dərəcədə faydalanmaq mümkündür. Özünəməxsus, o cümlədən payçılıq prinsiplərini üstün tutan maliyyə mexanizmləri üçün sosial əsaslı alətlər xüsusilə cəlbedici ola bilər.

“YAŞIL İSTİQRAZLAR”IN UĞURLU TƏDAVÜLÜNÜN PRİNSİPLƏRİ BARƏDƏ

Bu maliyyə alətlərinin yaratdığı borc öhdəliklərinin idarə edilməsinin növbəti mühüm şərti vahidlik prinsipindən irəli gəlir. Vahidlik prinsipinin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, sözügüdən borclar dövlət borclarının idarə edilməsi prosesində bütün növ öhdəliklərlə vahid qaydada hesaba alınmalı və onların icrası ümumilikdə vahid mexanizm əsasında həyata keçirilməlidir. Ümumilikdə, dövlət borclarının idarə edilməsi ayrı-ayrılıqda hər bir öhdəliyin icrası proseslərinin birləşməsi kimi həyata keçirilməlidir. Hər hansı dövlətdə emitent xarici investorlar qarşısında öhdəlikləri ahəngdar idarə etdiyi halda, daxili borc bazarında bu mexanizmi bütün keyfiyyəti ilə tətbiq etmirsə və ya edə bilmirsə, bu etimad qüsuru son nəticədə yenə də xarici investisiya institutlarını çəkindirə və xarici maliyyə bazarlarında tədavül imkanlarını zəiflədə bilər.

Beləliklə yuxarıda qeyd etdiyimiz vahidlik prinsipi eyni zamanda başqa birinin - risklərin rəşional idarə olunması prinsipinə əməl olunmasının zəruriliyini önə çəkir. Dövlət borcunun idarə edilməsində risklərin aşağı salınması prinsipi dövlətin istər daxili, istərsə də xarici borc bazarlarındakı reytinginə xidmət edir. Bu prinsipin mahiyyətinə görə, dövlətin borc öhdəliklərinin idarə edilməsi proseslərində beynəlxalq borc bazarı, eləcə də daxili dövlət qiymətli kağızlar bazarında dövlətə olan inamın səviyyəsi daim qorunmalıdır. Risklərin aşağı salınması prinsipi qlobal maliyyə bazarlarının müasir inkişaf şəraitində aktual səciyyə daşıyır. Belə ki, hazırki şəraitdə beynəlxalq kredit bazarından iqtisadi aspektdən təcrid olunmuş ölkələrin fiskal imkanlarının dayanıqlığını təmin etmək mümkünəz görünür. İnkişaf səviyyəsindən asılı olmayaraq istənilən ölkənin xarici maliyyə bazarlarından fiskal məqsədlər üçün faydalanmağı məhz, hökumətin maliyyə alətlərinin kredit reytingi göstəricisindən asılıdır.

Ölkədə “yaşıl maliyyə” alətləri üzrə borclarının idarə edilməsinin növbəti prinsipi rəşionallıq məsələsindən ibarət olmalıdır. Dövlət borclanmasına gətirib çıxaran amillər dövrü xarakterə malik olduğuna görə borc vəsaitlərinə yaranan ehtiyacın səviyyəsi daim dəyişkəndir. Xüsusilə bunu dalğalı dövlət borclarına aid olan fiskal məqsədlər üçün emissiya olunan dövlət iqtiqrazlarına şamil etmək olar. Rəşionallıq prinsipinin mahiyyəti borc alətlərinin cəlb edilməsi, tədavülü və ödənilməsi arasındakı rəşional tarazlığı qorumaqdan ibarətdir.